

דף למנחה

ספר ירמיהו פרקים ט"ז - כ'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ט"ז - מעשים סמליים של הנביא (הימנעות מנישואין ומאבלות) המבטאים את החורבן המתקרב

פרק י"ז - חשיבות הבטחון בה'; תיאור חילול השבת בירושלים

פרק י"ח - נבואה בבית היוצר - הסיכוי להצלה מן הפורענות ע"י תשובה

פרק י"ט - מעשה שבירת הבקבוק - גזירת החורבן סופית

פרק כ' - ירמיהו מול העם: מאסר ירמיהו ותלונתו כלפי ה'

לימוד מעמיק

היש סיכוי לשינוי?

ירמיהו הוא נביא החורבן - חוזה את הפורענות העומדת לבוא על העם, ומנסה למנוע אותה על ידי החזרת העם לדרך הטוב. אחת השאלות העולות בספר ירמיהו היא עד מתי ניתן עוד לתקן, ומתי כבר נגזרה הגזירה ואין עוד דרך חזרה. ומה תפקידו של הנביא בשלב בו הגזירה כבר נגזרה. נעיין בפרקים י"ח-י"ט ונראה כיצד הם מתארים את התהליך, ועד מתי יש סיכוי לשינוי.

חלק א - משל החומר והיוצר

בפרק י"ח צופה ירמיהו בתהליך יצירת כלי חרס. היוצר עושה כלי בצורה מסוימת, במהלך היצירה הכלי מתקלקל, והוא הופכו לכלי אחר: וארד בית היוצר והנה הוא עשה מלאכה על האבנים; ונשחת הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב ויעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות: (ג-ד)

פעילות

נביא לשיעור חומר ונתנסה בהכנת כלים מחומר כדי להמחיש לעצמנו את תהליך היצירה. תוך כדי עבודה ננסה לחשוב מה מלמד המראה הזה? מדוע משתמש הנביא דווקא במשל זה?

החומר עשוי מאדמה ומים. נשים לב ליכולת העיבוד הקלה, לאפשרויות היצירה המגוונות, לאפשרות השינוי כל עוד החומר רך. נזכור שבסופו של התהליך הכלי מתקשה, נעשה נוקשה ושביר, וכבר אי אפשר לשנות את צורתו ולתקנו. אפשר לשוברו ולרסקו ואז הוא חוזר להיות אדמה, שניתן שוב להרטיבה ולעשות כלי אחר. אולם זה כבר כרוך בשבירה וכתשה מוחלטת. כאשר שורפים את הכלי באש - הוא יותר עמיד, אבל עדיין שביר.

האבניים הם משטח שמסתובב במהירות ועליו מכינים כלי חרס. **צפו בסרטון המדגים את עבודת הקדרות על האבניים.** בסרטון מציגים יצירות מושלמות, אך בתהליך יצירה לפעמים לא הכל הולך חלק. אם היוצר יגע בכלי מעט חזק מדי או בזווית לא נכונה, הכלי יתעקם או אפילו ימעך לגמרי, בגלל מהירות הסיבוב של האבניים. במקרה כזה היוצר צריך להחזיר את החומר לגוש ולהתחיל את היצירה מחדש.

המילה "אבניים" מופיעה במקרא רק פעמיים. פעם אחת כאן, בירמיהו י"ח, האבניים נזכרים במשמעות של כלי עבודה ליצירת כלי חרס. האבניים מופיעים גם בסיפור המילדות בספר שמות, שם האבניים הם מקום לידת התינוק: ויאמר מלך מצרים למיילדת העברית... בילדכן את העברית וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן... (שמות א', טו-טז).

נראה שאין זה מקרי שמקום יצירת הכלי ומקום הלידה נקראים באותו שם - אבניים. באופן פשוט - שניהם כלים שנעשים מאבן, ולכן נקראים אבניים. אולם, נראה שיש קשר יותר מהותי בין הנושאים: לידתו של האדם מושוית ליצירת כלי. כך גם בבריאת העולם, האדם נוצר עפר מן האדמה, בדומה לכלי, העשוי מחומר - עפר מן האדמה. וכך אומר ירמיהו: הנה כחמר ביד היוצר בן אתם בידים בית ישראל (ו). במשל של ירמיהו, ה' הוא היוצר, וישראל הם החומר.

שאלה לדין

מה יכולה להיות המשמעות של הדימוי "כחומר ביד היוצר"?

קראו את המקורות הבאים ונסו לחשוב מה משמעות הדימוי "כחומר ביד היוצר" בכל אחד מהם:

פיוט "הנה כחומר ביד היוצר" מתוך תפילת יום הכיפורים: (לחץ כאן לשמיעת הפיוט עם לחן)

פי הנה כחומר ביד היוצר. ברכותו מרחיב וברכותו מקצר.
כן אנחנו בידך. חסד נוצר. לברית הבט ואל תפן ליצר:
פי הנה כפאבן ביד המסתת. ברכותו אוחז וברכותו מכתת.
כן אנחנו בידך. מחיה וממותת. לברית הבט ואל תפן ליצר:...

הפיוט מתאר את היחסים בין ה' לאדם כיחסים בין היוצר לחומר. האדם נתון בידי ה', אשר יכול לקבוע את גורלו כרצונו. כך ניתן לראות גם בפרוש הברטנורא למסכת אבות:

פרקי אבות - פרק ד משנה כב:

לידע להודיע ולהודע שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא... והוא עתיד לדון. ברוך הוא, שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד, שהכל שלו.

פרוש רבנו עובדיה מברטנורא שם:

הוא היוצר - שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר, ומה טעם, לפי שהוא הבורא שברא את כל העולם כולו מאין, לפיכך יכול לעשות בו כרצונו.

בשני המקורות ראינו התייחסות לבורא כיוצר. דימוי זה בא לבטא שהכל שייך לה', וביכולתו לעשות כרצונו בכל עת. גם בתפילת "ונתנה תוקף" ישנו שימוש בדימוי כלי החרס, אך מזוית אחרת:

מתוך תפילת "ונתנה תוקף" לימים נוראים:

... כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה, ועד יום מותו תחכה לו אם ישוב מיד תקבלו. אמת, כי אתה הוא יוצרם, ואתה יודע יצרם, כי הם בשר ודם. אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, בנפשו יביא לחמו, משול כחרס הנשבר....

בתפילת "ונתנה תוקף" האדם מתואר כחרס הנשבר, דימוי שמטרתו להראות את חולשתו של האדם (ובהמשך אותה תפילה מתוארת עליונות ה' בהשוואה לאדם: "ואתה הוא מלך א-ל חי וקיים"). דימוי הבורא ליוצר שהכל בידיו ודימוי האדם לחרס הנשבר משלימים זה את זה. שניהם יחד מבטאים את הפער הגדול בין יכולתו הבלתי-מוגבלת של ה' לעומת שבירותו וחולשתו של האדם.

המדרש בשמות רבה לוקח את משל החומר והיוצר לכיוון אחר לגמרי:

מדרש רבה שמות פרשה מו פסקה ד:

מהו "אנחנו החומר ואתה יוצרנו"? אמרו ישראל: רבון העולם, אתה הכתבת לנו (ירמיה יח) "הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל" לך, אע"פ שאנו חוטאים ומכעיסים לפניך - אל תסתלק מעלינו. למה? שאנחנו החומר ואתה יוצרנו. בא וראה, היוצר הזה אם יעשה חבית ויניח בה צרור, כיון שיוצאה מן הכבשן אם יתן אדם בה משקה מנטפת היא ממקום הצרור ומאבדת את המשקה שבתוכה. מי גרם לחבית לנטף ולאבד מה שבתוכה? - היוצר שהניח בו את הצרור! כך אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבון העולם! בראת בנו יצר הרע מנעורינו שנאמר (בראשית ח) "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", והוא גורם לחטוא לפניך, ואין אתה מסלק ממנו את החטייא, אלא בבקשה ממך העבירהו ממנו כדי שנהא עושים רצונך! אמר להם: כך אני עושה לעתיד לבא, שנאמר: (מיכה ד) "ביום ההוא נאם ה' אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי" מהו אשר הרעותי? זה יצר הרע. שנאמר: כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

מדרש זה מתאר את אחריותו של ה' על חטאיו וכשלונותיו של האדם, מאחר והוא יצר אותו עם פגמים המביאים אותו לידי חטא.

אם כן, ראינו שמשל החומר והיוצר, המצוי בכמה מקומות, יכול לבטא רעיונות שונים לגבי היחס בין ה' לאדם: א. בני האדם אינם נחשבים לעומת ה', כי הם בסך הכל יצוריו, עשויים מעפר, והם חלשים לעומתו. ב. ה' יכול לעשות לבני האדם כרצונו. יכול להגלותם, להרגם, או להיטיב איתם. הכל לפי רצונו. לא תלוי בהם. ג. ה' יצר את האדם כמו שהוא, ולכן הוא אחראי גם לפגמיו וקלקוליו.

בירמיהו י"ח משמעות המשל מובאת באופן מפורש בדברי ההסבר של ה' לירמיהו: הֲנָה כַחֲסֵר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן אַתֶּם בְּיַד בֵּית יִשְׂרָאֵל: רָגַע אֲדַבֵּר עַל גּוֹי וְעַל מַמְלָכָה לְנַתּוֹשׁ וּלְנַתּוֹץ וּלְהַאֲבִיד: וְשָׁב הַגּוֹי הַהוּא מִרְעֵתוֹ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלָיו וְנַחַמְתִּי עַל הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לוֹ: וְרָגַע אֲדַבֵּר עַל גּוֹי וְעַל מַמְלָכָה לְבָנֹת וּלְנָטֵעַ: וְעָשָׂה הָרָע בְּעֵינֵי לְבַלְתִּי שָׁמַע בְּקוֹלִי וְנַחַמְתִּי עַל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְהִיטִיב אוֹתוֹ: (ו-י). לפי המשל של ירמיהו, היוצר הוא ה', בני האדם (או ישראל) הם החומר (לא הכלי!), ואילו הכלי (הצורה שניתנה לחומר) הוא הנהגת ה' כלפי בני האדם. כשם שהיוצר יכול לשנות את הכלי כך ה' יכול לשנות את הנהגתו כלפי עם ישראל, או כלפי בני אדם, ולשנות את הגזירה שגזר עליהם.

נשים לב, שהנמשל איננו דומה בכל פרטיו למשל: בעוד שהיוצר עושה בכלי כרצונו באופן שרירותי, ה' גוזר על אנשים גזירות המותאמות למעשיהם. "לחומר", לבני האדם, יש אפשרות להשפיע על רצון היוצר, ה'. בכך, בני האדם אחראים על ה"צורה", על הגזירה, בעוד שבמשל החומר הוא לגמרי פסיבי ואינו אחראי על מה שקורה לו. לפי הנבואה הניתנת לירמיהו, האדם הוא כחומר ביד ה', בכך שהוא יכול לעשות בו כרצונו ולשנות את הגזירה. אולם, מטרת הנבואה הזו היא לומר שהאדם איננו פסיבי אלא יכול להשפיע על הגזירה שנגזרת עליו, בעזרת מעשיו.

המסר של נבואה זו הוא אופטימי. על סף החורבן בא ירמיהו ואומר לעם שיש עדיין סיכוי לשנות את הגזירה. הקריאה של ירמיהו לעם לתקן את דרכיהם כדי לשנות את הגזירה שנגזרה עליהם חוזרת פעמים רבות בספר ירמיהו, למשל: תָּנוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כְּבוֹד בְּטָרִם יַחֲשֹׁךְ וּבְטָרִם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף (י"ג, טז); הִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאַשְׁכְּנֶה אֶתְכֶם בְּמִקְוֵם הַיָּהוּ (ג, ז). אוירה אופטימית זו, הנותנת סיכוי לשינוי הגזירה ניתן לשמוע גם במדרש הבא:

ילקוט שמעוני מלכים ב רמז רמב

...ומה חזקיהו מלך יהודה שנאמר לו "צו לביתך כי מת אתה..." לא נמנע מלבקש רחמים לפני המקום, שהיה דורש "אפילו חרב מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים", שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. ומה משה שנאמר לו "אל תוסף דבר אלי" לא נמנע מלבקש רחמים, ישראל על אחת כמה וכמה:

כנגד תפיסת העולם הדטרמיניסטית של העם (בעקבות התפיסה האלילית, המאמינה בכחות האלים והמזלות), עומד נביא ה' ומכריז שמעשי האדם קובעים את גורלו. לאדם יש אחריות על עתידו, והוא יכול להשפיע עליו בעזרת מעשי בהווה. יחד עם האופטימיות, עלינו לזכור שלתפיסה הנותנת מקום לשינוי יש גם כיוון הפוך: במקרה שהאדם ישנתה לרעה, גם הגזירה עליו תחמיר. בפרק ז' הנבואה מבהירה שהמקדש איננו מגן על העם באופן אוטומטי, אלא מעשי העם קובעים את עתידם, וחטאים עלולים להביא לחורבן. בפרק י"ח הנבואה ממשיכה את אותו קו חשיבה, ומראה את הצד השני שלו: מעשי העם משפיעים על הגזירה האלוקית כלפיהם. אם יחזרו בתשובה יוכלו למנוע את החורבן הקרב.

זוית אישית:

חשבו על סיטואציה בה הרגשתם שאין לכם סיכוי לשנות את העתיד, והוא כביכול קבוע מראש. כיצד הרגשתם? האם לבסוף הצלחתם לעשות שינוי?

חשבו על סיטואציה בה הרגשתם שמעשיכם או בחירותיכם מובילים באופן ברור לשינוי העתיד שלכם.

חלק ב - משל בקבוק החרס הנשבר

בפרק י"ט, הנבואה משתמשת גם כן במשל של כלי חרס, אך במשמעות הפוכה. ירמיהו מצטווה לקחת בקבוק חרס, ולקחת איתו מזקני העם ומזקני הכהנים, לצאת מן העיר דרך שער החרסית, וללכת אל גיא בן הינם ושם לשבור את הבקבוק לעיני העם.

"שער החרסית" היה שער שבו השליכו שברי חרסים (ראה בפרוש רש"י). בסמוך אליו היו בתי המלאכה של יוצרי החרס, והם זרקו ליד השער את כלי החרס שהתקלקלו. בפרק י"ח צפה ירמיהו בהכנת כלי החרס, וראה שיש תקווה לתיקון הכלים, ולעומת זאת בפרק י"ט ירמיהו עומד במקום שבו משליכים חרסים מקולקלים, שכבר אינם ניתנים לתיקון. לא זו בלבד, אלא שהוא אף מצטווה לקחת בקבוק חרס, ולשבור אותו לעיני העם: וְשִׁבְרֶתָּהּ הַבְּקָבֶקֶק לְעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים אוֹתָךְ (י). אותו כלי, שנעשה מחרס, ובעת הכנתו היה כל כך גמיש וניתן לשינוי, עבר תהליך של ייבוש ושריפה, והפך לכלי יציב, שאי אפשר לשנותו. יחד עם זאת, כלי זה עלול להישבר בקלות, וכאשר הוא נשבר אי אפשר עוד לתקנו. בנבואה זו ממשיך ירמיהו את העם ואת ירושלים לכלי חרס, ומדגים את שברתם הסופית (נשים לב, שבפרק י"ח הכלי היה משל לגזירה האלוקית, ואילו בפרק י"ט הכלי הוא משל לעם): וְאִמְרָתָּה אֱלֹהִים כִּהֵאמֵר ה' צְבָאוֹת כִּכֵּה אֲשַׁבֵּר אֶת הָעָם הַזֶּה וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת כְּלֵי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לְהִרְפֶּה עוֹד וּבְתַפְתָּתָּה יִקְבְּרוּ מֵאִין מְקוֹם לְקַבּוֹד: (יא)

ירמיהו מנבא על פורענות קשה שתבוא על ירושלים, אֲשֶׁר כָּל שְׂמֵעֶיהָ תִּצְלָגָה אֲזַנְיוֹ (ג) ביטוי זה, המדגיש את חומרת הפורענות, חוזר שלוש פעמים במקרא. פעם אחת בנבואה על חורבן שילה (שמו"א, ג', יב); פעם שניה בנבואה על חורבן ירושלים והמקדש בעקבות חטאי מנשה (מל"ב כ"א, יב-יג); ובפעם השלישית כאן (ירמיהו י"ט, ג). בנבואת החורבן בגיא בן הינם. ביטוי ייחודי זה מקשר בין שלושת הנבואות: גורלה של ירושלים יהיה כגורל שילה. כשם ששילה חרבה, כך ירושלים תחרב. חורבן ירושלים נגזר בגלל חטאי מנשה, אך נחתם סופית בגלל שבימי יהויקים המשיכו להחזיק בחטאים אלה.

הסיבה לנבואת החורבן הקשה היא: יַעַן אֲשֶׁר עֲזַבְנִי וַיִּנְכְּרוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּקְטְרוּ בוֹ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יֵדְעוּם הַמָּה וְאֲבוֹתֵיהֶם וּמַלְכֵי יְהוּדָה וּמַלְאֵי אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה דָם נָקִים: וּבְנֵי אֶת בְּמֹזֶת הַבַּעַל לְשִׂרְף אֶת בְּנֵיהֶם בְּאֵשׁ עֲלוֹת לְבַעַל אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עָלַי לִבִּי: (ד-ה). הפסוקים מתארים עבודה זרה ומסתבר ששפיכות הדמים המתוארת בפסוקים אלה קשורה אף היא לעבודה הזרה - חלק מהעבודה הזרה היתה עבודת המולך, בה העבירו את בניהם באש. [צפן](#) **בסרטון של מכון מגלי"ם** המתאר את עבודת המולך בגיא בן הינם כרקע לנבואת ירמיהו.

שפיכות הדמים הרבה המתרחשת בגיא בן הינם כחלק מעבודת המולך, תגרור עונש שהוא מידה כנגד מידה: גיא בן הינם יהפוך לגיא ההרְגָה (ו), אנשים רבים ייהרגו במלחמה עקובה מדם (ז-ט), ולא זו בלבד, אלא גם וּבְתַפְתָּתָּה יִקְבְּרוּ מֵאִין מְקוֹם לְקַבּוֹד (יא), כלומר: המקום שהיה מקודש להם לעבודת המולך, יהפוך לבית קברות, למקום

טמא. המעשה הסמלי של שבירת הבקבוק מבהיר באופן חד משמעי שאין דרך חזרה: וְשִׁבְרַת הַבְּקָבֹק לְעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הַהֵלָכִים אוֹתָךְ; וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' עֲבֹאוֹת כֶּכָּה אֲשַׁבֵּר אֶת הָעַם הַזֶּה וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת כְּאֲשֶׁר יִשְׁבֵּר אֶת כְּלֵי הַיִּצְרָאֵל לֹא יוּכַל לְהִרְפָּה עוֹד (י-יא).

חלק ג - ממשל היוצר (י"ח) למשל בקבוק החרס (י"ט)

אם כן, הנבואות בפרק י"ח ובפרק י"ט השתמשו באותו משל, של כלי חרס, אך דווקא השימוש באותו משל מדגיש את ההבדל: בפרק י"ח הנהגת ה' את ישראל דומה לשלב ההכנה של הכלי, בו עדיין יש גמישות, ויש אפשרות לשנות את הגזירה. נבואה זו העמידה בפני העם אחריות על מעשיהם ועל גורלם, וקראה להם לעשות שינוי שיגרור אחריו שינוי בגזירה עליהם. ואילו בפרק י"ט המשל מתאר שבירה של כלי חרס כמשל לשבירת עם ישראל. בשלב זה הנהגת ה' את ישראל דומה לכלי מוכן הנשבר ואינו יכול להרפא עוד. כלומר: הגזירה קבועה ואינה ניתנת לשינוי. מה השתנה בין פרק י"ח לפרק י"ט? כיצד ניתן להבין את ההבדל התהומי בין הפרקים?

פרק י"ח מתאר שלב בו העם עדיין יכול לחזור בתשובה, אך לאחר שהעם אומר "נואש" (יב), וממשיך במעשיו, נשללת אפשרות התשובה (כך היה גם לגבי פרעה - לאחר שהתמיד במעשיו הרעים, ה' המשיך לחזק את לבו ולא נתן לו לחזור בו). על כך ראה ב**פוסט מאת הרב ד"ר יואל בן נון**. מבחינה היסטורית, ניתן לראות את פרק י"ח כמתאים לראשית ימי יהויקים, בהם העם חוטא, אך עדיין יש סיכוי לתקן. ואילו פרק י"ט מתאים להמשך ימי יהויקים, בהם כבר הוגדשה סאת העוונות, ונחתם גזר הדין. מתי מגיע השלב בו כבר לא ניתן להחזיר את הגלגל אחורה?

בפרק כ"ה אנו קוראים על מהפך שחל במהלך שנות מלכותו של יהויקים: הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה עַל יְרֵמְיָהוּ עַל כָּל עַם יְהוּדָה בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית לַיהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל... מִן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַיֹּאשִׁיָהוּ בֶן אֲמוּזַן מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה זֶה שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה דְבַר ה' אֵלַי וְאָדַבְרָ אֲלֵיכֶם אֲשֶׁרִים וְדַבֵּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם; וְשִׁלַּח ה' אֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲבָדָיו הַנְּבִאִים הַשְּׂפָסִים וְשִׁלַּח וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת אַזְנוֹכֶם לִשְׁמֹעַ: לְאֹמֵר שׁוּבוּ נָא אִישׁ מִדְּרָבּוֹ הֲרַעַה וּמַרְעַ מַעַלְלֵיכֶם... וְלֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם ה' לְמַעַן הַכְּעִיסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְרַע לְכֶם: לְכֵן כֹּה אָמַר ה' עֲבֹאוֹת יַעַן אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתֶּם אֶת דְּבָרַי: הֲנִי שִׁלַּח וְלִקְחֹתִי אֶת כָּל מִשְׁפָּחוֹת צֶפּוֹן נְאֻם ה' וְאֶל נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עֲבָדַי וְהִבֵּאתִים עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְעַל יֹשְׁבֵיהָ וְעַל כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים וְשָׁמַתִּים לְשִׁמָּה וְלִשְׂרָקָה וְלִחְרָבוֹת עוֹלָם... (כ"ה, א-ט).

בשנה הרביעית ליהויקים מסכם ירמיהו 23 שנות נבואה בהן ניבא "שובו נא איש מדרכו הרעה ומרע מעלליכם" (ה). במשך כל התקופה הארוכה הזאת, ירמיהו קורא לתשובה, לתיקון שיכול לשנות את הגזירה שנגזרה בימי מנשה. עדיין יש סיכוי. אולם, העם לא שומע לירמיהו (ז), וכאשר העוונות ממשיכים להצטבר ולגדול, לבסוף מגיע השלב שבו כבר אין דרך חזרה והגזירה נחתמת באופן סופי: יהיה חורבן (ט). **הרב ד"ר יואל בן נון** טוען שהגזירה נחתמה כאשר יהויקים התחיל לשפוך דם נקי, ובכך הגביר את חומרת העוונות ואף חזר על חטאי מנשה.

פרק י"ט איננו הפרק היחיד המבהיר שהעם הגיע לשלב שבו כבר אין סיכוי לשינוי. בכמה מקומות בספר ה' אומר לירמיהו שלא יתפלל בעד העם, מכיוון שתפילתו לא תתקבל, לאחר שהעם הגדיש את הסאה: וְאָתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעַם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְעַד־רִנָּה וְתִפְלָה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי כִּי אֲיַנְנִי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ: (ז, טז; וכן בי"א, יד; י"ד, י-יב), ולא רק שתפילתו לא תתקבל, אלא אפילו אם יעמד משה ושמואל לפניו אין נפשי אל העם הזה שלח מעל פניו ויצאו (ט"ו, א). העם הגיע לשלב שבו אפילו אם ינסו לתקן את מעשיהם, זה כבר לא יעזור: כִּי אִם תִּכְבְּסִי בַנֶּטֶר וְתִרְבִּי לָךְ בְּרִית נִכְתָּם עִוְנָךְ לִפְנֵי (ב', כב). על כך ראו ב**סרטון מאת ד"ר יושי פרג'ון**.

אם כן, קביעת הגזירה באופן סופי היא מסיבות רוחניות. אולם, גם להתרחשויות ההיסטוריות יש חלק בכך. כל עוד הגזירה לא התחילה לצאת לפועל באופן מעשי, ניתן עדיין לשנותה, אולם ברגע שהאירועים מתחילים להתגלגל כבר כמעט בלתי אפשרי לעצרו, ואין דרך חזרה. בתחילת נבואתו, ניבא ירמיהו באופן כללי ועמום, על רעה כלשהי שתבוא מצד צפון: מִצָּפוֹן תִּפְתַּח הַרְעָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ (א', יד). בשלב זה הכל עוד לא ברור, וניתן

לשינוי. נשים לב, שעד פרק כ', ירמיהו לא הזכיר כלל את בבל. בבל לא הייתה איום ריאלי, ולכן ירמיהו ניבא על רעה מצפון, בלי לנקוב בשם הגוי שיביא רעה זו.

פרק כ', שהוא המשכו של פרק י"ט, נוקב בשם "בבל" בפעם הראשונה בספר ירמיהו. ופרק כ"ה, המתרחש בשנה הרביעית ליהויקים מתאר את עלייתו של נבוכדנצר ואת מסע הכיבושים שלו. בעקבות זאת הדברים כבר קבועים - בבל שולטת באזור, וגם אם עדיין לא הגיע חורבן, השליטה הבבלית כבר מורגשת בכל האזור וגם בממלכת יהודה (כפי שמתואר במל"ב כ"ד: בימי יהויקים ממלכת יהודה משועבדת לבבל, וכשהיא מנסה למרוד - בבל משלחת בה גדודים). אם כן, מסע הכיבוש הבבלי פתח את התגשמות נבואותיו של ירמיהו על הרעה שתבוא מצפון, והפך את הגזירה לעובדה בשטח, כמעט ללא דרך חזרה.

שאלה לדין

מה תפקידו של הנביא בשלב זה, בו הגזירה כבר נגזרה ואי אפשר למנוע את החורבן?

לאחר הדיון, נשאר את השאלה פתוחה. התשובה לכך תעלה בשיעורים הבאים, מתוך לימוד הפרקים העוסקים בכך. בינתיים תוכלו לשמוע על כך בקצרה [בסרטון מאת רמי ינאי](#).

סיכום

שליחותו של ירמיהו הנביא היא ללוות את עם ישראל לקראת החורבן. בתחילה, הוא מנבא להם על פורענות שעלולה לבא מצפון, והמטרה של נבואותיו היא לגרום להם לעשות שינוי, תיקון, ולהצליח למנוע את החורבן. אולם, כאשר במשך 23 שנה העם איננו מנצל את ההזדמנות שניתנה לו, וממשיך לחטוא, ממלא את ירושלים בעבודה זרה ובשפיכות דמים, ואף מנסה לפגוע בנביא - בשלב מסוים כבר אין דרך חזרה. אין אפשרות לתיקון. הגזירה הופכת לסופית. וירמיהו מודיע לעם שהחורבן בא יבוא. הגזירה מתחילה להתגשם עם עלייתו של נבוכדנצר לשלטון, ותחילת מסע הכיבושים שלו, בשנה הרביעית ליהויקים.

להרחבה

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים יז-יח](#)

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים י"ט-כ'](#)

[מאמר מאת הרב דוד סבתו על נבואת בית היוצר ונבואת הבקבוק](#)

[שיעור מאת טפת הלפרין על ההתמודדות של ירמיהו עם שליחותו ועל השוואה בין יונה לירמיהו \(ט"ז\)](#)

[מאמר מאת הרב דוד סבתו על השבת בספר ירמיהו \(י"ז\)](#)

[שיעור מאת דוד נתיב על השוואה בין ירמיהו ליחזקאל, שני נביאי החורבן](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בנבואת ירמיהו על מלכי בית דוד האחרונים.